

Oman aikansa ihminen

ULLA VIERTOLA

Muistelmateokset ovat usein kurjuuskertomuksia siitä, miten rankka elämä muistelijalla on ollut. Lukija puolestaan joutuu kärsimään omantunnonvaivoja, kun oma elämä ei tunnu ollenkaan yhtä kamalalta. Edellisestä poiketen Terveyyden ja hyvinvoinnin laitoksen pääjohtaja Pekka Puskan muistelmat tekevät vaikutuksen positiivisuudellaan. Toimittaja Reijo Ikävalko on Puskan haastattelujen ja muistiinpanojen pohjalta luonut kaikkea muuta kuin kurjuuskertomuksen. Jos haluaa tarkastella suomalaista sisuunakin kuin leukaperiä kiristävänä tuskapaatoksena, sen voi parhaiten tehdä lukemalla Ikävalkon kirjan terveystohtori Pekka Puskasta, eräästä suomalaisen kansanterveystyön uranuurtajasta.

Kirjasta jää päällimmäiseksi mielikuvaksi keveys ja vauhti, huikea eteneminen yhdestä ideasta ja hankkeesta toiseen, yhdestä toimenkuvasta ja tittelistä kolmanteen ja kuudenteen. Nopea eteneminen on varmaan ollut välttämätöntä, jotta Puskan monipuolinen ura saataisiin mahtumaan kansien väliin. Mieleen tulee kuitenkin, olisiko ollut parempi karsia aineistoa ja keskittyä joihinkin olennaisiin kohtiin kirjan päähenkilön elämässä. Monet tapahtumat ja kokemukset jäävät ohikiitäviksi lauseiksi, joista ei ehdi syntyä käsitystä siitä, mitä oikeastaan tapahtui. Toisaalta teos varmaan on sellainen, millaiseksi tekijät ovat sen tarkoittaneet eli hyväntuulinen kertomus sisukkaan ja peruspositiivisen ihmisen toiminnasta ja

pyrkimyksistä. Puska kertoo itse omalla tavallaan omasta elämästään, toisin kuin joidenkin jo manalle menneiden julkisuuden henkilöiden muistelmissa, joissa usein korostuu ulkopuolisen tulkitsijan valitsema näkökulma.

Muistelmien ehkä uskotaan menevän paremmin kaupaksi, jos niihin ympätään paljon kärsimystä ja piilotettuja salaisuuksia. Terveystohtorin muistelmissa eivät voihi edes potilaat, vaikka jotkut Pohjois-Karjala-projektin kiivaat vastustajat kyllä päästelevät ärräpäitä ja kiristelevät hampaitaan raivosta. Salaisuudeksi Puska ei jätä juuri mitään, sillä esimerkiksi hänen syntyperänsä tuodaan julki isoäidin ajoista asti. Samalla tulee esiin eräs toinen suomalaisen yhteiskunnan menestystekijä kansanterveystyön lisäksi. Sinnikkäästi hankittu koulutus oli muistelijan isälle Matti Puskalle keino yletä torpan pojasta toimitusjohtajaksi. Pekka Puskan oma tie oli sitten jo opiskelumahdollisuuksien puolesta sileämpi, mutta 1900-luvun loppupuolen Suomi oli pojalle paljon isän aikoja monimutkaisempi elinympäristö toimia ja harjoittaa ammattia.

Kauas taaksepäin ulottuva silmäys muistelijan sukujuuriin sekä lapsuusajan perin pohjainen käsittely vievät kirjassa paljon tilaa, mutta toisaalta menneisyydellä on merkityksensä. Kirja kertoo sekä Puskan että hänen kasvuympäristönsä ja koko yhteiskuntansa matkasta yhdeltä vuosisadalta toiselle. Sen sijaan muutamat muistelijan elämän tuoreemmat ta-

Reijo Ikävalko
Pekka Puska. Terveystohtori
Otava, 2012

pahtumat, matkustelut ja runsaat viittaukset ympäri maailmaa hankittuihin tuttavuussuhteisiin eivät juuri anna lisäarvoa, vaan vaikuttavat tarpeettomilta ja häiritseviltä.

Pekka Puska tunnetaan erityisesti toimistaan Pohjois-Karjala-projektin vetäjänä. Modernille aikakaudelle tyypillisesti projektilla pyrittiin ottamaan haltuun jokin ongelma ja ratkaisemaan se. Tutkimusten osoittama ongelma oli pohjoiskarjalaisten miesten korkea sydäntautikuolleisuus, jota pidettiin tupakoinnin ja väärin ruokailutottumusten seurauksena. Ongelman käsittelyssä liikuttiin hyvin henkilökohtaisella alueella, kun mietitään ihmisen oikeutta itse päättää siitä mitä suuhunsa pistää ja mikä omasta mielestä maistuu hyvältä. Projektin vetäjien apuna kuitenkin toimi ankea todellisuus, jossa miehet usein kuolivat jo alle viisikymppisinä. Pohjois-Karjalan naiset olivat vuosien mittaan nähneet, miten tauti surmasi heidän sukunsa ja perheensä jäseniä, ja tuon parjatun rasvaruoan valmistajina he halusivat olla mukana ruokailutottumusten muutoksessa.

Nykypäivän ihminen tahtoo sekä olla hoikka että syödä hyvin. Hän ei välttämättä tunne ketään sydänsairaudesta kärsivää, eikä tästä syystä voi täysin ymmärtää koko taudin olemassaoloa. Karppaamiseen eli vähähiilihydraattiseen ruokavalioon liittyvässä rasvadebatissa on sa-

moja aineksia kuin rokotusten tarpeellisuudesta käydyssä keskustelussa: jos jokin ongelma ei ole akuutisti näkyvissä, voidaan olettaa, ettei sen olemassaolosta ole koskaan ennenkään ollut todellista näyttöä. Erityisen selkeästi tällainen ajattelu on tullut esiin rokotusvastaisuudessa. Kun kukaan lähipiiriin lapsista ei enää menetä liikuntakykyään poliotartunnan seurauksena eikä kukaan menehdy kurkkumätään, tautien olemassaolo voi rauhassa unohtua. Ajattelun taustalla vaikuttaa käsitys yhteiskunnallisesta evoluutiosta, jonka tuloksena mikään kerran voitettu vitsaus ei voi enää tulla takaisin. Palata ei voi polio eikä kurkkumätä, ei epidemian lailla riehuva sepevaltimotauti eikä myöskään noiden tautien aikakaudella esiintynyt terveydenhuollon puute tai eriarvoisuus. Puska muistelee Pohjois-Karjala-projektin alkuaikojaa, jolloin ”syrjäseuduilla vallitsi kaamea lääkäripula, ja ih-

misten oli vaikea päästä lääkärin vastaanotolle”. Puskan sanat tuntuvat kumman tutuilta, aivan kuin samasta asiasta olisi puhuttu äskettäin.

Jos yhteiskunnan evoluutio todella johtaa pysyvään muutokseen, terveydenhuollon lisäksi varmoja ja säilyviä ovat myös monet muut länsimaisen yhteiskunnan erityispiirteet. Sekä Pekka Puskan että hänen isänsä elämässä merkittävää on ollut heidän mahdollisuutensa hankkia koulutusta ja ottaa osaa demokraattisen yhteiskunnan toimintaan. Jos Matti-isä olisi joutunut jäämään torpanpojaksi ja pienviljelijäksi, olisiko Pekastakaan koskaan tullut lääkäriä? Suomalainen demokratia ja tasa-arvoiseksi tarkoitettu koulutusjärjestelmä otetaan yleensä vastaan itsestäänselvyyksinä, joita mikään ei voi enää horjuttaa. On miellyttävää tuudittautua ajattelemaan, että demokraatiavajetta tai opiskelumahdollisuuksien puutetta

esiintyy vain sellaisissa heikosti kehittyneissä, Pohjois-Euroopan näkökulmasta kaukaisissa yhteiskunnissa, joiden ihmisetkin ovat erilaisia kuin me, jotenkin alkeellisempia.

Jos taas oletus yhteiskunnan evoluutiosta on toiveajattelua, demokraattisen päätöksenteon kaventumista ja opiskelumahdollisuuksien rajoittamista vain varakkaamman väestöosan oikeudeksi voi esiintyä tulevaisuuden Suomessa samalla tavalla kuin menneisydessäkin. Jos olosuhteet muuttuvat suotuisiksi, säätyjako ja syntyperään perustuva hierarkia palaavat yhtä varmasti kuin polio tai sepevaltimotauti. Silloin tilanteen korjaamiseen tarvitaan ihmisiä, joissa yhdistyvät Pekka Puskan ominaisuudet: päämäärätietoisuus, ihmissuhdetaidot ja ymmärrys siitä, millaisia toimintakeinoja on käytettävissä juuri sillä hetkellä, siinä kohdassa historiaa.

Ansiokas historiateos ansioeläkkeistä

MIKKO KAUTTO

Matti Hannikainen ja Jussi Vauhkonen ovat saaneet valmiiksi suururakan tehdessään historiateoksen tänä vuonna 50 vuotta täyttävästä yksityisten alojen työeläkejärjestelmästä. Massiivinen yli 500-sivuinen kirja kuvaa työeläkejärjestelmän luomista, laajentumista ja myöhempiä sopeuttamista sekä eri vaiheisiin liittyneitä kamppailuja ja jännitteitä.

Eläketurvan yhteiskunnallisen merkityksen vuoksi kirjaa

voi hyvin lukea eri taustoista käsin. Eläkespesialisti ei tarvitse olla, mutta jonkinlaisia eläketurvan tuntijoita kirjaan tutustuvista taitaa väistämättä tulla. Työeläkejärjestelmän kehittäminen eri aikoina on osa hyvinvointivaltion kehittämistä, Suomen modernisoitumista ja rakennemuutosta sekä sodanjälkeistä poliittista historiaa. Teoksesta selviää, miten eläketurvan kehittäminen on usein ja moninaisesti nivoutunut muu-

Matti Hannikainen & Jussi Vauhkonen
Ansioiden mukaan.
Yksityisalojen työeläkkeiden historia
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1343, 2012

hun päätöksentekoon.

Puolentoista kilon painoista opusta voi joku lähtökohtaisesti vältellä. Kronologiaan perustuva esitystapa vaatii lukujen lukemista järjestyksessä. Toisaalta